

GLOBALLASHUV SHAROITIDA TILLARNING O'QITISHNING INNOVATSION STRATEGIYALARI

Sultanova Dilnoza Saliyevna

O'zbekiston davlat jahon tllari universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv sharoitida tillarning o'qitishning innovatsion strategiyalari yoritib berilgan. Shuningdek, zamonaviylik harakatchanlik, transmilliyizm va neoliberalizm darajasining oshishi natijasida til ta'limiga yangi yondashuvlarni qanday rag'batlantirishi ko'rib chiqilgan. Ko'pgina jamiyatlar tanazzulga uchraganligi sababli, tillar, madaniyatlar va joylar o'rtasidagi aloqalar endi o'zaro munosabatlarda bo'lmaydi. Buning o'rniga tillarni o'rganish va o'qitish tobora diasporik aloqalar, madaniyatlararo identifikatsiyalar, global kosmopolitizm va translingual amaliyotlar bilan bog'liq bo'lib, ularning barchasi tilning modernistik qarashlariga qarshi chiquvchi yondoshuvlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: *Til ta'limi, globallashuv, innovatsiya, virtual haqiqat, Commodification, internationalization, fuqarolik.*

Аннотация: В данной статье освещаются инновационные стратегии преподавания языка в условиях глобализации. В нем также рассматривается, как современность поощряет новые подходы к языковому образованию в результате повышения уровня мобильности, транснационализма и неолиберализма. Поскольку многие общества находятся в упадке, связи между языками, культурами и местами больше не являются взаимными. Вместо этого изучение и преподавание языка все больше затрагивают диаспоральные связи, межкультурную идентичность, глобальный космополитизм и транслингвальные практики, все из которых формулируют подходы, бросающие вызов модернистским взглядам на язык.

Ключевые слова: *Языковое образование, глобализация, инновации, виртуальная реальность, коммодификация, интернационализация, гражданство.*

Abstract: This article highlights innovative strategies of language teaching in the context of globalization. It also examines how modernity encourages new approaches to language education as a result of increased levels of mobility, transnationalism and neoliberalism. Because many societies are in decline, the connections between languages, cultures, and places are no longer reciprocal. Instead, language learning and teaching is increasingly concerned with diasporic connections, intercultural identities, global cosmopolitanism, and translingual practices, all of which articulate approaches that challenge modernist views of language.

Keywords: *Language education, globalization, innovation, virtual reality, Commodification, internationalization, citizenship.*

Kirish

Globallashuv va innovatsiyalar yaqinda eng so'nggi texnologik mahsulotlardan deyarli hamma joyda va ayniqsa ta'limda keng foydalanishga olib keldi. Hozirgi kunda ta'limning turli sohalarida turli texnologiyalar qo'llanilmoqda. Virtual haqiqat (VR) - bu katta salohiyatga va ulkan pedagogik imkoniyatlarga ega global innovatsion texnologiya bo'lib, u ta'limning yangi usullari va usullarini taklif etadi. Uning asosiy xususiyatlari-ko'rish, xavfsizlik, ishtirok etish, mavjudlik va diqqatni jamlash. Bu kompyuter tomonidan yaratilgan virtual ma'lumotlarni va Real muhitni real vaqtda birlashtirishga imkon beradi. Taqdim etilgan VR tili dasturi 3D modellashtirish va semantik ramka usuli kontseptsiyasiga asoslangan. Globallashuv so'nggi yillarda milliy va xalqaro miqyosda keng muhokama qilinadigan g'oyaga aylandi. Shunga qaramay, "globallashuv" atamasi nisbatan yangi bo'lib, uning ma'nosi va ta'siri asosan tadqiqot hamjamiyatida bahsli bo'lib qolmoqda. Ko'pgina jamiyatlar tanazzulga uchraganligi sababli, tillar, madaniyatlar va joylar o'rtasidagi aloqalar endi o'zaro munosabatlarda bo'lmaydi. Buning o'rniga tillarni o'rganish va o'qitish tobora diasporik aloqalar, madaniyatlararo identifikatsiyalar, global kosmopolitizm va translingual amaliyotlar bilan bog'liq bo'lib, ularning barchasi tilning modernistik qarashlariga qarshi chiqadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, transmilliy va diasporik oqimlarga singib ketgan til o'rganuvchilar ko'pincha ta'lim sohasida an'anaviy ravishda qadrlanmaydigan til amaliyotiga, shu jumladan tillarning milliy, standartlashtirilgan navlariga emas, balki ommaviy madaniyat va qisqartirilgan kommunikativ repertuarlari bilan bog'liq tilga sarmoya kiritadilar. Meros tilini o'rganuvchilar o'zlarining ota-onalari yoki bobo-buvilarining kelib chiqishi mamlakatlarida joylashgan meros tillarining monolitik vakolatxonalari tanlovi va markaz xalqlarida o'qiyotgan xalqaro til sifatida ingliz tilini o'rganuvchilar ona tilida so'zlashuvchi me'yorlarga qarshi chiqmoqdalar. Boshqa tomondan, mahalliy til o'qituvchilari va o'quvchilari globallashuv sharoitida o'zini himoya qilish va mahalliy epistemologiyalar vositasi sifatida joyga kuchli bog'liqlikni bildiradilar.

R. Robertson [1, 45-b], uning nomi globallashuv nazariyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, globallashuvni zamonaviy dunyoning tezlashtirilgan siqilishi, shuningdek, dunyo ongining singular mavjudot sifatida kuchayishi deb hisoblaydi. Ba'zi tadqiqotlar globallashuv-bu dunyoning o'zgarishi jarayoni ekanligini takidlaydi, shuning uchun odamlar bir-birlari bilan darhol turli xil texnologiyalar va ayniqsa internetdan foydalanish orqali muloqot qilishlari mumkin deb hisoblashadi. Boshqalar globallashuvni ijtimoiy o'zgarish deb hisoblashadi, bunda ijtimoiy, ta'lim va madaniy jihatlar bo'yicha joyning jismoniy mavjudligi kamayib bormoqda va keng jamoatchilik uning kamayib borayotganini biladi [2, 115-b]. Shuning uchun aytish mumkinki, globallashuv-bu iqtisodiyot, siyosat, ta'lim, ijtimoiy o'zaro ta'sir, madaniyat va boshqa ko'plab jihatlar kabi inson hayotining turli sohalariga ta'sir ko'rsatadigan va texnologik taraqqiyotga yordam beradigan mamlakatlar va Millatlar bilan bog'liq jismoniy chegaralarning zaiflashishi.

Globallashuv sharoitida tillarni o'qitishning innovatsion strategiyalari, mamlakatlar va korporatsiyalar uchun juda muhim bo'lgan bir muzokaradir. Bu strategiyalar, global tarmoqda, savdo-sotiqda, va insonlar orasida munosabatlarda tillarni o'qitishni o'rganish,

o'qitishni yanada samarali qilish, va global savdo-sotiqda mustaqil ravishda faol bo'lishni ta'minlashni maqsad qiladi. Quyidagi yirik innovatsion strategiyalar, global muhitda tillarni o'qitish uchun o'rganilgan.

- **Tehnologiyadan foydalanish:** Virtual o'qitish platformalari, onlayn darsliklar, va boshqa texnologiyalar foydalanish orqali dunyo bo'ylab o'qitishni rivojlantirish. Bu, o'qituvchilar va talabalar uchun boshqa davlatlar va tillar bilan muloqot qilish va bir-biriga yordam bermoq imkonini yaratadi.

- **Interaktiv o'qitish usullari:** O'qitishni yanada qiziqarli va samarali qilish uchun interaktiv darslar, o'qituvchilar va talabalar orasida muloqotni mustahkamlash uchun imkonlar yaratish.

- **Xalqaro hamkorliklar va aliantlar:** Tillarni o'qitishda xalqaro hamkorliklar, boshqa mamlakatlar bilan ta'minotni o'stirish, o'qituvchilar almashinishi va global qiziqishlarni ulashish orqali global muhitda o'qitishni rivojlantirishda muhim bo'ladi.

- **Innovatsion ta'lim texnologiyalari:** Sun'iy intellekt, blokcheyn, va boshqa innovatsion texnologiyalardan foydalanish, o'qituvchilar va talabalarga eng so'nggi va eng zamonaviy bilimlarni o'rganishlarini ta'minlash uchun muhimdir.

- **Individual o'qitish yo'llari:** Har bir talaba o'zining o'qish uslubi va darajasi bo'yicha maxsus dasturlar tuzish orqali, individual talabalar bilan insonlashtirilgan o'qitishni rivojlantirish.

- **Tillar sohasida ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar:** Tillar sohasida ilmiy tadqiqotlar va yangi innovatsiyalar yaratish orqali, o'qitishning sifatini oshirish, yangi o'qituvchilar va talabalar uchun yangi tillarni rivojlantirish.

Bu strategiyalar, global o'qitish sohasida yangiliklarni amalga oshirish, insonlarni mustaqil, innovatsion, va global o'zgarishlarga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega.

Globallashuv va ta'lim.

Globallashuv jarayonlari butun dunyo bo'ylab ta'limga ko'p jihatdan ta'sir ko'rsatishi ayon bo'lmoqda. Ta'lim jamiyatni shakllantirishda katta rol o'ynaganligi sababli, globallashuv ta'lim bilan bog'liq bo'lishi kerak, shuning uchun unga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Commodification, internationalization, fuqarolik va bilim mavjudlik [2, 187-b]: globallashuv so'zining qisqa tasnifi quyidagicha: ba'zi mualliflar ta'limdagi globallashuv ta'sir zikr o'ylash salohiyatini sustlashishi deb belgilashsa boshqalarga aksincha globallashuv ta'lim jarayonini tubdan yaxshilashga xissa qo'shishini tasdiqlaydilar. Jahon globallashuvi akademik tadqiqotlar mavzularini xalqarolashtirishga e'tiborni kuchaytirishga qaratilgan bo'lib, butun dunyo bo'ylab kompaniyalar va muassasalar bilan o'qitish va tadqiqotlarda yangi xalqaro sheriklik imkoniyatlarini yaratadi [3, 66-b]. Globallashuvning ta'limga yana bir ta'siri-bu bilimlarning umumiy mavjudligi. Internet bilimidan foydalanish bilan jarayon tez yaxshilanadi. Bu o'qituvchilar va o'quvchilar butun dunyodagi turli odamlar bilan muloqot qilish asosida ta'lim to'g'risida global tushunchani yaratishga imkon beradi.

Globallashuv ta'siri ta'limdagi muhim o'zgarishlarga olib keladi, bu aloqa va texnologiyalarning jadal rivojlanishini ta'minlaydi, bu butun dunyo bo'ylab ta'lim

tizimlarida qadriyatlar, g'oyalar va bilimlar nuqtai nazaridan o'zgarishlarni nazarda tutadi, bu o'qituvchilar va talabalarning rollarini o'zgartiradi. Sanoat jamiyatidan axborot tomon siljish- asoslangan. Bunday o'zgarishlar bilan globallashuvning asosiy jihati tufayli masofa to'siqlari osongina buziladi. Har qanday yoshdagi odamlar har qanday usulda o'rganish, jonli va virtual darslarga qatnashish imkoniyatiga ega bo'ldilar va o'rganish uchun jismoniy sinfda yoki ta'lim muassasasida bo'lishlari shart emas. Bu odamlarga an'anaviy ta'lim muhitida qalam va qog'oz va sinf sharoitida hukmronlik qiladigan o'qituvchi yordamida amalga oshirib bo'lmaydigan fikrlash va o'rganishning yangi ufqlarini o'rganishga imkon beradi. Endi bilimlarni tajriba va so'rov orqali olish mumkin.

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish.

Globallashuv va innovatsiyalar yaqinda eng so'nggi texnologik mahsulotlardan deyarli hamma joyda va ayniqsa ta'limda keng foydalanishga olib keldi. Hozirgi kunda ta'limning turli sohalarida turli texnologiyalar qo'llanilmoqda. Bugungi raqamli davrning boshlanishi bilan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ishlab chiqildi, bu kosmik va vaqt zonalarini bo'ylab real vaqt rejimida butun dunyo bo'ylab mavjud bo'lgan umumiy muhitda - virtual haqiqat (VR) ga aylanib ulgurdi. Shunday qilib, virtual muhit keng jamoatchilikka sivilizatsiya bilimlaridan foydalanish imkoniyatini beradi, geografik cheklovlarsiz chegaralar bo'ylab turli sohalarda tajriba almashish va olish imkonini beradi [4, 241-b].

Ushbu afzalliklar doimiy ravishda ta'lim sohasiga qo'shilmoqda. Ta'limda VR dan foydalanish it va kompyuterga asoslangan treningning global tabiiy evolyutsiyalaridan biri bo'lib qolmoqda. O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, virtual muhit o'rganish, tushunish va ko'paytirishni rag'batlantiradi, chunki u tajriba va ramziy ma'lumotlarning qat'iy va noyob kombinatsiyasini ta'minlaydi. VR odamlarning global va qiziqarli usullarda o'rganish usullarini o'zgartirmoqda. Talabalar derazaga qarashdan ko'ra, o'qituvchisi nima haqida gapirayotganini aniq ko'rishlari mumkin edi.

O'qituvchilar talabalarni o'rganayotgan narsalariga singdirish, ular qaysi turdagi ta'lim usulini afzal ko'rishidan qat'i nazar, chinakam jalb qilish va umumiy tushunishni oshirish imkoniyatiga ega. Shunday qilib, ta'limdagi VR quyidagi afzalliklarga ega:

- Faol tajribaning passivdan ustunligi;
- Chalg'itadigan narsalarsiz unutilmas katta tajriba qozonilmoqda;
- tez diqqatni jamlash va darsga jalb qilish;
- Tinglovchilarga murakkab hodisa va mavzularni tushunishga yordam berish;
- Vaqtni tejash.

Bugungi kunda axborot texnologiyalari butun dunyoda ta'lim muassasalaridan tortib ish joylarigacha keng qo'llanilmoqda [5, 222-b]. Yaponiya, Xitoy va AQSh maktablarida bunday VR texnologiyalari va VR muhitlari keng qo'llaniladi va VR darslari o'quv dasturining katta qismini egallaydi. Rossiyada bu hali umumiy amaliyotga aylanmagan. Hozirgacha VR darslari va materiallari majburiy ta'lim dasturiga kiritilmagan, VRdan foydalanishning huquqiy, fiziologik va psixologik jihatlari o'rganilmagan, ammo VR darslarini amalga oshirishning bir nechta holatlari allaqachon

sodir bo'lgan. Rossiya haqiqati uchun bu shuni anglatadiki, o'rganish va o'qitishda to'ldirilgan haqiqat faqat interfaol materiallarni oddiy darsliklarga qo'shish orqali qo'llaniladi. Masalan, talaba darslikdagi rasimga kamera, planshet yoki telefonni ko'rsatganda, u molekula tuzilishini yoki Meksikan piramidasini 3D formatida ko'rishi, uni turli burchaklardan o'rganishi, harakatlantirishi yoki qurilma ekranida ibtidoiy ravishda o'zaro ta'sir qilishi mumkin.. Yana bir misol, biologik jarayon yoki kimyoviy reaksiya videosi kabi video materiallarini amalga oshirish haqida.

Ba'zi tadqiqotchilar zamonaviy oliy ta'lim muammosini o'rganish va o'qitish uchun yangi va samarali yondashuvlarning yo'qligini takidlaydilar [6, 34-b]. Ular oliy o'quv yurtlarida o'qish va o'qitish uchun asosiy jismoniy ta'lim maydoni sifatida qator o'rindiqli ma'ruza xonalaridan foydalanishni tanqid qiladi. Shunday qilib, ular aralash, jismoniy/virtual, mobil, rasmiy/norasmiy, professional kabi o'quv maydonlaridan foydalanishni va moslashuvchanlik, vaqtni hisobga olishni taklif qilib kelishmoqda. Bunday o'quv maydonlari zamonaviy ta'lim va o'qitish texnikasi va strategiyalarini aks ettiradi, shu bilan jismoniy va virtual ta'lim muhitida individual va tengdosh ta'limni ta'kidlaydi. O'zbekistondagi ta'lim sohasida VR texnologiyalaridan foydalanish kamdan-kam uchraydigan amaliyotdir va hali ham eski va an'anaviy metodologiyalarga ustunlik beriladi.

Yuqori rivojlangan mamlakatlarning ta'lim muassasalari texnologiyani ancha samarali o'zlashtirayotgan bo'lsa-da, kam rivojlangan jamiyatlar ortda qolib, ta'limni rivojlantirish dasturlarini deyarli amalga oshirmayapti. Moliyalashtirish va infratuzilmaning etishmasligi har qanday aloqa yoki texnologik rivojlanishni amalga oshirishga imkon bermaydi. Biroq, siyosat, iqtisodiyot, madaniyat va ta'limdagi farqlarga qaramay, rivojlangan va rivojlanmagan iqtisodiyot eng yaxshi ta'lim idealini qabul qildi va globallashtirish natijasida ta'limni ko'tarish va uni zamonaviylik va rivojlanish ramzi sifatida targ'ib qilishga intilmoqda.

VR-da til ta'limi.

VR ilovasi dastlab aviatsiya uchun uchuvchilarni tayyorlash uchun parvozlarni tasavvur qilish, jarrohlik operatsiyalarini tasavvur qilish uchun sog'liqni saqlash, keng ko'lamli loyihalarni tasavvur qilish uchun yo'l topish va arxitektura uchun mo'ljallangan edi. Endi uning cheksiz imkoniyatlari va universal xarakteri tufayli o'qitish uchun keng qo'llanilishi aniq bo'ldi.

VR ta'lim muhitining eng umumiy xususiyatlari:

- atrof-muhitni modellashtirishda 3D vektor geometriyasidan foydalanish,
- foydalanuvchilar uchun cheksiz harakat imkoniyatlari,
- foydalanuvchilar atrof-muhit bo'ylab harakatlanayotganda yangilangan qarashlari,
- ob'ektlar virtual muhitda foydalanuvchi harakatlariga javob beradi,
- 3D audio.

Ko'pgina tadqiqotchilar [7, 8-b] masofa, o'lchov, vaqt va xavfsizlik tufayli shaxslar uchun deyarli mavjud bo'lmagan yoki mavjud bo'lmagan muhitda ishlash va harakat

qilish uchun VR-ning bunday imkoniyatini ta'kidlaydilar. Ta'limda VR ning quyidagi imkoniyatlari ajratib ko'rsatildi:

1) **ko'rinish**-3D grafiklardan foydalanish turli hodisalar va jarayonlarni batafsil bayon qilish imkonini beradi [9, 10-b]. VR ma'lumot berishga, shuningdek, hodisani turli tafsilotlar bilan namoyish etishga qodir.

2) **xavfsizlik** – VR hayotga har qanday tahdid holda har qanday sharoitda shaxsni solmang mumkin, deb.

3) **jalb** - VR imkon haqiqatga ta'sir va u bilan o'zaro qiladi, deb. Misol uchun, tajriba kursini o'zgartirish, kosmik kemani haydash va hokazo.

4) **fokuslash** – virtual dunyo tomoshabinni butunlay materialga jamlashi va haqiqiy dunyodagi kabi tashqi stimullarni chalg'itmasligi uchun maxsus ishlab chiqilganligi sababli.

5) **mavjudlik** – shaxs sifatida VR dunyosida birinchi shaxs ko'rinishi va mavjudlik hissi mavjud.

Xulosa

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari odamlarni vaqt va makon bo'ylab o'zaro bog'lash va globallashtirishni ta'minlash orqali ma'lum ishlash va yashash tarzini evolyutsion ravishda o'zgartirib kelmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining inqilobiy rivojlanishi so'nggi o'n yilliklar davomida global axborot almashinuvining hajmi va tezligini tez va doimiy ravishda oshirishga imkon berdi. Virtual dunyo - bu hamma joyda bemalol bir umumiy joyda o'zaro hamkorlik uchun shaxslar uchun global qulay yangi muhitni yaratdi.

Shuni ta'kidlash kerakki, VR yordamida global ta'lim treningni vizual tarzda o'tkazishga, haqiqiy jarayonlar va ob'ektlarning barcha jihatlarini taqdim etishga imkon beradi. Umuman olganda, u juda samarali, o'quv jarayonining sifati va tezligini nazorat qila oladi, uning narxigayam ta'sirni pasaytiradi. VR texnologiyasi yordamida inson tashqi dunyodagi ma'lumotlardan to'liq foydalanishi mumkin, chunki uning 80% individual vizual qabul qiladi, 20% faqat ko'rsa eslaydi, 40% ko'rsa va eshitsa va 70% u ko'radi, eshitadi va qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Reiter, E., Robertson, R., & Osman, L. (2000, June). Knowledge acquisition for natural language generation. In *INLG'2000 Proceedings of the First International Conference on Natural Language Generation* (pp. 217-224).

2. Spring, J. (2008). Research on globalization and education. *Review of educational research*, 78(2), 330-363..

3. Hugonier, B. (2007). Globalization and education. *Learning in the global era: International perspectives on globalization and education*, 137-148.

4. M. D. XVORECK, SECI (2016). “Modeli bo'yicha virtual jamoalar uchun hamkorlik vositalari. Aqlli tizimlar va hisoblash sohasidagi yutuqlar”, 97-111.

5. P. Standen, D. Braun, (2014). “Mobil ta'lim va maxsus ta'limdagi o'yinlar”. SAGE maxsus ta'lim bo'yicha qo'llanma., 719-730.

6. Lees, D., Bashford-Rogers, T., & Keppel-Palmer, M. (2021). The digital resurrection of Margaret Thatcher: Creative, technological and legal dilemmas in the use of deepfakes in screen drama. *Convergence*, 27(4), 954-973.

7. M. Bricken, (1991). “Virtual haqiqatni o'rganish muhiti: potentsial va muammolar, kompyuter grafikasi”. ACM SIGGRAPH kompyuter grafikasi, 25(3), 178-184.

8. J. Krombi, P. Standen, D. Braun, (1995). “Maxsus ta'limda virtual muhitdan foydalanish”. Maktablarda VR, 1(3), 1-4.

9. S.Y. Yoon, J. Laffey, (2008). “Web-ga asoslangan 3D grafik texnologiyasining mavjudligi va foydalanuvchi tajribasini tushunish”. Xalqaro inson va kompyuter o'zaro ta'siri jurnali, 24(3), 288-306. DOI: <https://www.doi:10.1080/10447310801920516>.